



Niezależność banku centralnego

Wyjaśniamy

Narodowy Bank Polski (NBP) jest bankiem centralnym Rzeczypospolitej Polskiej. Wypełnia zadania określone w Konstytucji RP oraz Ustawie o Narodowym Banku Polskim i ustawie Prawo bankowe.

Bank centralny jest instytucją, której powierzono formułowanie i realizację polityki pieniężnej oraz działania związane z innymi ważnymi obszarami, obejmujące m.in. organizowanie rozliczeń pieniężnych czy zarządzanie rezerwami dewizowymi.



Wymiary niezależności banku centralnego

Bank centralny jest niezależny, jeżeli ma rzeczywistą możliwość wypełniania swoich funkcji w sposób samodzielny. Wyróżnia się przy tym kilka elementów składających się na ową niezależność. Można mówić o niezależności instytucjonalnej, personalnej, funkcjonalnej czy finansowej.

■ Niezależność instytucjonalna

Może być rozumiana jako uregulowanie zasad działania banku centralnego w ramach struktury instytucjonalnej państwa. Ma ona w szczególności na celu zapewnienie możliwości prowadzenia przez bank centralny polityki pieniężnej, która nie podlega wpływom lub naciskom z zewnątrz. Chodzi o to, by bank centralny, dążąc do skutecznego wypełniania swoich funkcji, w tym przede wszystkim zapewnienia stabilności cen, mógł podejmować decyzje niezależnie od innych instytucji, czy to rządowych czy pozarządowych.

■ Niezależność personalna

Może być rozumiana jako określenie takich reguł powoływania i odwoływania osób sprawujących funkcje w organach banku centralnego, w tym odpowiedzialnych za politykę pieniężną, które sprzyjają niezależności decyzji podejmowanych przez te organy. Chodzi zwłaszcza o wystarczająco długą kadencję i ograniczoną możliwość jej skrócenia. Takie osoby powinny cechować się apolitycznością, odpowiednim poziomem wiedzy merytorycznej oraz powinny wystrzegać się konfliktu interesów, przez co częstą praktyką jest zaprzestanie wykonywania przez nie innej działalności zarobkowej na czas sprawowania funkcji w banku centralnym (wyjątkiem jest praca naukowa i dydaktyczna).

■ Niezależność funkcjonalna

Może być rozumiana jako określenie uprawnień i kompetencji przysługujących bankowi centralnemu, które pozwalają mu na samodzielne wypełnianie jego zadań. W szczególności parlament, rząd czy prezydent nie mogą narzucać organom banku centralnego prowadzącym politykę pieniężną żadnych decyzji.

■ Niezależność finansowa

Może być rozumiana jako określenie jasnych i stabilnych zasad finansowania banku centralnego, tak aby miał on zapewnione odpowiednie środki na samodzielne wykonywanie zadań.



W liczbach

W Polsce Prezes Narodowego Banku Polskiego i członkowie wchodzący w skład Rady Polityki Pieniężnej są powoływani na **6 lat**.

W większości banków centralnych kadencja prezesa i członków ciał decyzyjnych trwa **5 lat** – tak jest np. w Banku Anglii, Banku Centralnym Islandii i Narodowym Banku Rumunii.

Przewodniczący Rady Gubernatorów Systemu Rezerwy Federalnej sprawuje urząd **4 lata**. Z kolei 7 członków Rady Gubernatorów jest powoływanych na **14 lat**.

Kadencja Zarządu Europejskiego Banku Centralnego, który składa się z prezesa, wiceprezesa i 4 członków, trwa **8 lat**.



Warto wiedzieć

Zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej (art. 227 ust. 1.) **NBP przysługuje „wyłączne prawo emisji pieniądza oraz ustalania i realizowania polityki pieniężnej**. Narodowy Bank Polski odpowiada za wartość polskiego pieniądza”.

Ustawa o Narodowym Banku Polskim w art. 3 ust. 1 stanowi, że „**Podstawowym celem działalności NBP jest utrzymanie stabilnego poziomu cen**, przy jednoczesnym wspieraniu polityki gospodarczej Rządu, o ile nie ogranicza to podstawowego celu NBP”. Oznacza to, że nadrzędnym celem NBP jest utrzymanie stabilnego poziomu cen w gospodarce.



Przykłady rozwiązań historycznych:

- Bank Anglii powstał w 1694 r. jako bank w formie spółki akcyjnej. Przez długi czas pozostawał własnością prywatną, ale jego działania były determinowane przez rząd i ustawodawstwo. W 1946 r. został znacjonalizowany.
- Bank Francji (Banque de France) powstał w lutym 1800 r. jako spółka akcyjna i przez kilka dziesięcioleci był jedynym bankiem akcyjnym we Francji. W wielu sprawach wzorowany na Bank of England, cieszył się jednak mniejszą niezależnością. Kilkuletnie spory dotyczące ustroju nowej instytucji skończyły się w 1806 r. mianowaniem gubernatora i dwóch wicegubernatorów banku przez cesarza Napoleona I. Odtąd obsada tych stanowisk pozostawała w gestii głowy państwa. Akcjonariuszy reprezentowała Rada Regentów (Conceil des Régents), działająca poprzez pięć wyłonionych przez siebie komitetów. Walne Zebranie Akcjonariuszy (Assemblée Générale) gromadziło 200 największych z nich, stąd późniejsze określanie tego grona mianem „200 rodzin rządzących Francją”.
- Ostateczny ustrój banku na ponad sto lat ustanowił Dekret z dnia 16 stycznia 1808 r.
- Bank Polski SA, poprzednik NBP, powstał w 1924 r. jako spółka akcyjna, ciesząca się dużą niezależnością od rządu.



Historycznie

Kwestia braku niezależności banku centralnego nabrała znaczenia **po I wojnie światowej**. Rządy miały wówczas tendencję do pokrywania deficytów budżetowych emisją pieniądza, a to napędzało inflację, która w niektórych gospodarkach osiągnęła bardzo wysokie poziomy. Uznano, że uniemożliwienie tego procederu będzie istotnym warunkiem stabilizacji gospodarczej.

Podczas konferencji finansowej w Genewie w **1922 r.** zapadła decyzja, by banki centralne przybrały formę spółek akcyjnych, na wzór Banku Anglii.

Po doświadczeniach wielkiego kryzysu i II wojny światowej przyszedł czas na nacjonalizację banków centralnych. Taki los spotkał zarówno Bank Francji (**1945**), jak i Bank Anglii (**1946**).